

Radomir Lukić: Političke stranke

Izdanje: »NAUCNA KNJIGA«, Beograd 1966, str. 246.

Štefica Deren

Rasprava prof. Lukića — **Političke stranke** predstavlja pionirski prilog političkoj znanosti i daje pouzdan osnov za daljnja istraživanja na tom području. Nadovezujući i dalje razvijajući misli Ostrogorskog, Michelsa i Duverger-a (M. Ostrogorski: »Democracy and the organization of political parties in the United States and Great Britain«, London—New York 1902; R. Michels: »Zur Sociologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie — Untersuchungen über die oligarchischen Tendenzen des Gruppenlebens; Duverger: »Les parties politiques«, Paris 1951), danas nesumnjivo klasična djela o političkim partijama, autor je razvio teoriju političkih stranaka s gledišta sociologije politike analitički i kritički.

Tretirana problematika gotovo je neistraženo područje u našoj političkoj znanosti, iako o njemu danas u svijetu, prvenstveno na Zapadu, postoji obilna literatura. Već u samom početku, izložena je pesimistička misao o mogućnosti izučavanja suvremenih političkih stranaka u socijalističkim zemljama i autor ističe da »ono skoro nije ni započeto ni u nas ni u ostalim zemljama« (str. 3), pa kaže: »Izučavanje historije, organizacije i uloge Komunističke partije Jugoslavije, odnosno Saveza komunista Jugoslavije kao i općeg problema komunističkih partija u našoj nauci, takođe je tek na samom početku« (str. 4).

Polazeći od sistema samoupravljanja, tačnije demokratskog socijalističkog društva, autor ide cilju: izgradnja jedne posebne discipline — Teorija političke stranke. Knjiga je podijeljena na dva dijela (osim predgovora i uvoda).

U Uvodu, prof. Lukić izlaže načine i uzroke nastanka, kao i razvojne oblike političkih stranaka. Termin »politička stranka« upotrebljava se samo za stranke, koje su nastale razvojem moderne političke demokracije, tj. razvojem parlamentarnog sistema i općeg prava glasa. Faktori koji utječu na nastanak i razvoj političkih partija u Evropi polovinom XIX stoljeća su dvojaki: stvaranje političkih organizacija radi utjecaja na državnu vlast i zahtjev stabilnog demokratskog sistema za postizanje saglasnosti poslanika u parlamentu, odnosno udruživanje poslanika radi osvajanja vlasti.

U prvom dijelu svoje knjige prof. Lukić razmatra shvaćanja raznih pisaca o određenju pojma političke stranke i kritički se osvrće na osnovne teorije. Sistematizirajući definicije političke stranke, autor ih klasificira:

- a) politička stranka kao ideološka organizacija (Barker, Loewenstein, Constant);
- b) politička stranka kao sredstvo za ostvarenje nacionalnog interesa (Burke);
- c) politička stranka kao ideološka organizacija, koja postavlja kandidate na izborima (Laswell — Kaplan);
- d) politička stranka kao organizacija za vršenje vlasti (Friedrich);
- e) sintetička odredba političke stranke (Hasbach, Sulzbach, Leiserson, Merriam, Neumann, Veber, Đorđević, Gaugel, Burdo);

f) politička stranka kao oruđe klasne borbe (Fiamengo, Vodopivec, Živković).

Autor, napokon, daje vlastitu definiciju, koja sintetizira naprijed navedene odredbe: »Politička stranka je politička organizacija, koja obuhvata ljude s istom političkom ideologijom, koju oni teže da što više prošire, s osnovnim ciljem potpunog ili djelomičnog vršenja državne vlasti, do koje oni teže da dođu prvenstveno legalnim demokratskim putem, dobijanjem većine na izborima (str. 31). Prof. Lukić s potrebnim kriticismom napominje da njegova definicija ne obuhvaća ni jedan element naučnog objašnjenja (str. 31) i sam naglašava da je ova definicija deskriptivnog značaja.

Zatim on pretresa razlike između političkih stranaka i interesnih grupa, naglašavajući da politička stranka ima za cilj osvajanje i vršenje državne vlasti, a interesna grupa ostvarenje neposrednog konkretnog interesa.

Budući je bitna značajka političkih stranaka, po autoru, organizacija: bez dobre organizacije, stranka ne može postići uspjeh (str. 39), autor u drugoj glavi svoga rada razmatra problem organizacije. On podvlači da ni najbolja tehnika organizacije stranke ne može joj osigurati pouzdan uspjeh; osnovni uzrok uspjeha stranke leži isključivo u njenom društvenom biću (str. 43).

Obzirom na važnost organizacije stranke, pisac se bavi i pitanjem stranačkih pravila izvedeci zaključak da odnosi u stranci zavise od odnosa snaga u njoj, a ne od propisa koji su predviđeni za njeno funkcioniranje i osiguranje demokratskog karaktera stranačke organizacije. Na istom mjestu on zapaža i pojavu da država često svojim propisima regulira pitanja stranačke organizacije, što znači da političke stranke imaju ogromnu ulogu u životu države. U okviru svojih razmatranja, posebno se bavi problemom članstva, odnosom članstva i vodstva, centralnih i necentralnih organa naglašavajući da je u svakoj stranci, u kojoj je članstvo dobrovoljno, osiguran je minimum demokracije.

U trećoj glavi »Ideologija političkih stranaka«, nakon kraćeg razmatranja pojma političke ideologije, njezinih vrsta, klasifikacija i uzroka, pisac prelazi na opširnije izlaganje ideologije kao značajnog elementa političke stranke. Poslije marksističke analize suštine i društvenih uzroka ideologije, prof. Lukić konstatira da se iskrivljena ideološka slika svijeta može objasniti različitim interesima ljudi, a oni proizlaze iz posebnih društvenih položaja u kojima se klasa nalazi (str. 129). Podijeljenosti čovjeka na univerzalno ljudsko biće i na posebno klasno biće, izazvane podjelom rada i klasnim karakterom društva izvor je ideologije. Autor zaključuje da radnička klasa dolaskom na vlast, stvara uslove za odumiranje ideologije kao iskrivljene slike o sebi i društvu i zamjenjuje je istinom, odnosno povezuje konkretne interese sa općedruštvenim interesima.

Pisac s pravom ukazuje da je objašnjenje ovog marksističkog principa vrlo simplificirano, pošto veoma mnogo faktora utječe da se klasa ne može jednostavno osloboditi ideologije.

Da bi pokazao važnost ideologije kao esencijalnog elementa političke stranke, autor analizira stranački program. Pri tome, on naročito ističe da program, pored ideoloških elemenata, sadrži i praktične mjere i ciljeve, koje stranka želi realizirati i kao takav predstavlja značajnu misaonu tvorinu (str. 139).

U četvrtoj glavi temeljito su izloženi stranački sistemi i kod toga se autor osvrće na neke istaknute pisce kao Duvergera, Neumanna, Sartoria. U nastavku su dati elementi koji određuju stranački sistem: broj, vrsta i odnosi političkih stranaka međusobno, kao i njihov odnos prema državnoj vlasti (str. 145).

Drugi dio svoje knjige autor je posvetio problematici odnosa političke stranke i društva. Pri tome, profesor Lukić osnovano konstatira da društvo kao cjelina odnosno njegovi elementi, kao što su historijski tip društva, društvena homogenost i društvene klase, utječu na političke stranke, a samo postojanje političkih stranaka određeno je historijskim tipom društva (158). On daje sumaran, sažeti pregled utjecaja stupnja homogenosti odnosno heterogenosti društva na političke stranke, ukazujući na:

- a) sisteme bez opozicije zbog velike heterogenosti;
- b) sisteme s opozicijom;
- c) sisteme bez opozicije zbog velike homogenosti;

zaključujući da političke stranke postoje samo ako društvo nije suviše heterogeno ni suviše homogeno.

U prvoj glavi drugog dijela iznesena je analiza organiziranja učešća u političkom procesu, obrazlažući da političke stranke i nastaju zbog potreba za organiziranjem učešća u političkom procesu. Osnovna funkcija organiziranja učešća u političkom procesu je osvajanje i vršenje državne vlasti od strane političkih stranaka (str. 183).

U posljednjem dijelu svoga rada prof. Lukić daje ocjenu i prognozira budućnost političkih stranaka. On ukazuje da političke stranke vezuju vladajuće društvene snage s državom, pokreću mase i uvlače ih u politiku, dakle one su društvena nužnost. Budući da svaka politička stranka mora sadržavati bar minimum demokratičnosti, autor daje pozitivnu ocjenu stranaka, čak i kada one nisu demokratske. On zaključuje da se političke stranke pojavljuju čim se stvore uslovi za demokraciju, primjećujući da u razvijenom socijalizmu građani neposredno vrše državnu vlast, preuzimajući na sebe funkcije političkih stranaka, što znači stvaraju se uslovi za odumiranje političkih stranaka.

U cjelini gledano, rad prof. Lukića, pionirski rad kod nas, predstavlja cjelovit i instruktivan prilog i poticaj dubljem studiju problematike političkih stranaka. On istovremeno ukazuje na nerazrađeno područje, posebno političke stranke u sistemu socijalističke demokracije, mada principijelni aspekt on dotiče i izlaže.

Sistem društvenog samoupravljanja, u mnogome novina na planu ustavnog političkog sistema, zahtijeva da se i sa metodološkog i sa ustavno-političkog sistema revalorizira društveni položaj i uloga političke stranke, što je, svakako, predmet posebnog studija.